

REMISSVAR

2021-10-18

Dnr: BO 2021-0247

Justitiedepartementet

ju.remissvar@regeringskansliet.se

ju.L2@regeringskansliet.se

Betänkande av utredningen om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer (SOU 2021:64)

Ju2021/02755

Inledning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barn och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och FN:s kommitté för barnets rättigheter (FN:s barnrättskommitté) allmänna kommentarer samt dess rekommendationer till Sverige.

Barnombudsmannen kommenterar bara de förslag som bedöms vara särskilt relevanta ur ett barnrättsperspektiv.

Barnombudsmannen är på ett övergripande plan positiv till de förslag som läggs fram i betänkandet. I de delar Barnombudsmannen har synpunkter framgår det nedan.

Allmänt om betänkandet och det barnrättsliga perspektivet

Barnombudsmannen är positiv till de förslag som läggs i betänkandet, men anser att det i utredningens arbete finns brister utifrån ett barnrättsligt perspektiv.

I propositionen till inkorporering av barnkonventionen tydliggörs att lagstiftaren ska beakta och synliggöra barnkonventionen genom att i förarbeten göra en tydlig koppling till rättigheterna i konventionen som stöd för rättstillämparen.¹ I utredningsdirektivet framgår att utredaren ska redovisa vilka konsekvenser som de förslag som lämnas har ur ett barnrättsperspektiv och säkerställa att de förslag som lämnas är förenliga med barnkonventionen.²

Barnombudsmannens bedömning är att flera delar i betänkandet berör barn direkt eller indirekt och att det därför är viktigt att konsekvenser för barn noga bedöms och kopplingar görs till barnkonventionen för att förstärka rättighetsperspektivet.

Flera rättigheter i barnkonventionen aktualiseras. Barnombudsmannen vill särskilt lyfta fram barnets bästa (artikel 3) och barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6), skydd mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp (artikel 19), bästa möjliga hälsa (artikel 24) och fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning av ett barn som utsatts för någon form

¹ Prop 2017/18:186 s 74

² Dir 2019:104, s 16 och 17

av utnyttjande eller övergrepp (artikel 39). Vidare vill Barnombudsmannen lyfta vikten av att barn får komma till tals (artikel 12).

Barns rättigheter och särskilda bedömningar för barn tas upp i vissa delar av betänkandet, framför allt i avsnittet 6.5.2, i delen om sexualbrott och i avsnittet 6.4.2 om brott i nära relation. På flera ställen i utredningen särredovisas också statistik om brott mot barn, exempelvis i avsnitt 4.3.4, vilket är positivt.

Vid en genomgång av betänkandet kan Barnombudsmannen dock inte se att barnkonventionen nämns vid något tillfälle, vilket är beklagligt. Vidare efterfrågar Barnombudsmannen ytterligare resonemang om barns särskilda utsatthet vid brott och i många fall större behov av upprättelse, liksom ytterligare bedömningar av om nivåerna på kränkingsersättning är tillräckligt höga för barn.

6.2 Kränkingsersättning bör höjas, 6.3 Kränkingsersättningen höjs generellt för samtliga brottsliga angrepp och 6.5 Vår syn på de framtida ersättningsnivåerna

Barnombudsmannen tillstyrker förslagen i avsnitten 6.2 och 6.3 och instämmer i utredningens syn på de framtida ersättningsnivåerna. Barnombudsmannen instämmer i bedömningen i avsnitt 6.5.

Det är Barnombudsmannens uppfattning att det alltid är allvarligt när barn och unga utsätts för kränkningar, oavsett grunden för kränkningen: Enligt artikel 3 i barnkonventionen ska barns bästa beaktas vid alla beslut som rör barn, även i författningsarbete, och det är viktigt att hänsyn tas till barns rättigheter när kränkingsersättningsnivåer ska bestämmas. På en samhällsnivå har barn och unga generellt svårare att få sina röster hörda och sina rättigheter tillgodosedda jämfört med vuxna. Barn och unga är extra skyddsvärda och befinner sig ofta i beroendeställning till vuxna. Det är utifrån bland annat detta angeläget att ersättningsnivåerna för brott mot barn inte sätts för lågt.

Utifrån ovanstående resonemang är det positivt att utredningen tydliggör att det nya upprättelsemomentet som föreslås i vissa fall bör få större genomslag när gärningen riktar sig mot ett barn, till exempel om gärningen riktar sig mot ett barn som har svårt att värja sin personliga integritet. Exempelvis sexualbrott (avsnitt 6.5.2, sexualbrott) kan, som utredningen beskriver, bli svåra att bearbeta, i synnerhet om barnet till fullo inte förstår gärningen hen utsatts för.

Enligt artikel 19 i barnkonventionen ska alla barn skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp. I de fall ett barn ändå utsätts är upprättelse för angrepp åtminstone en kompensatorisk åtgärd i linje med artikel 19.

6.4 Ersättningsnivåerna bör höjas relativt

Barnombudsmannen tillstyrker förslagen i avsnitt 6.4 om att särskilt beakta vissa särskilda omständigheter vid prövning av kränkingsersättningens storlek.

6.4.2 Brott i nära relation

Barnombudsmannen ser positivt på förslaget i 6.4.2 att det särskilt ska beaktas om den brottsliga handlingen riktat sig mot någon som gärningspersonen har eller tidigare haft ett nära förhållande till, exempelvis partner eller barn. Många barn

utsätts för våld eller bevittnar våld i det egna hemmet. Mer än 200 000 barn lever i hem där det förekommer olika former av våld.³

I en analys från Brottsförebyggande rådet 2018 framkommer också att nästan var femte ung person i åldrarna 16–24 år uppger att de utsätts för brott av en nuvarande eller tidigare partner.⁴

Det är således vanligt att barn utsätts direkt eller indirekt för våld i nära relation, och därmed berörs många barn positivt om brott i nära relation framgent beaktas särskilt vid bedömning av ersättning. Enligt artikel 19 i barnkonventionen ska alla barn skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp.

6.4.3 Handlingar som tagits upp med ett tekniskt hjälpmedel under förhållanden som inneburit risk för att upptagningen sprids

Många barn tillbringar mycket tid på digitala plattformar. I rapporten *Ungar och medier 2021* konstateras också att Europol noterat ökad aktivitet på sajter med innehåll där barn utsätts för sexuella övergrepp, och senare under året konstaterades en ökning av material med sexuella övergrepp på barn på nätet.⁵ Det finns alltid en risk att en gärning som tagits upp med ett tekniskt hjälpmedel får spridning på digitala plattformar, och att exponeringen därmed potentiellt blir omfattande. Spridning av integritetskänsliga uppgifter kan medföra skador och lidande för den enskilde, och på ett mer bestående sätt än om gärningen som sådan inte har dokumenterats. Utöver att barn ska ses som särskilt skyddsvärda, och med tanke på att så många barn och unga befinner sig på digitala plattformar, kan en exponering på digitala plattformar slå extra hårt mot de enskilda barn som utsätts.

Barnombudsmannen instämmer därför i att denna omständighet särskilt bör beaktas i samband med att kränkingsersättningens nivå ska fastställas, bland annat utifrån artikel 19 samt i enlighet med FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 20 där det bland annat framgår att staterna ska inrätta effektiva rättsmedel för barn och föräldrar när barns rättigheter kränks på nätet.⁶

6.4.4 Flera personer tillsammans mot den skadelidande

Personrån mot barn har, enligt anmälningsstatistiken, blivit allt vanligare i Sverige. Sedan 2015 har antalet anmälningar mer än dubblats,⁷ och inte sällan, som framgår av betänkandet, begås personrån av flera personer tillsammans. Utsattheten hos ett brottsoffer som blir angripen av fler än en gärningsman är typiskt sett större än annars, likaså om hot som framförs anspelar på våldskapital som grupperingar inom organiserad brottslighet förfogar över.

Barnombudsmannen instämmer i att angivna omständigheter särskilt bör beaktas i samband med att kränkingsersättningens nivå ska fastställas. Utöver ovan nämnda resonemang, även med hänsyn tagen till att det, enligt statistiken, är en växande grupp barn som utsätts för exempelvis rån med flera gärningspersoner. Barnkonventionens artikel 19 anger att barn ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp.

³ Barn som bevittnar brott Prop. 2020/21:170, s 9

⁴ Brott i nära relationer, Brottsförebyggande rådet, BRÅ (2018), s 11

⁵ Ungar och medier 2021, Statens medieråd, s 8

⁶ FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 25, Om barn i digitala miljöer

⁷ Ungdomsrån – omfattning, utveckling och karaktär, BRÅ, pågående uppdrag

8 Stärkt rätt till ideell ersättning för efterlevande anhöriga

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget i avsnitt 8 om särskild anhörigersättning.

Barnombudsmannen bedömer att barn som förlorar en nära anhörig är en särskilt utsatt grupp, och ännu mer om det också sker genom en plötslig, uppsåtlig och ibland våldsam händelse.

Barns möjlighet till liv och utveckling (artikel 6 i barnkonventionen) är i hög utsträckning direkt påverkat av händelser under uppväxten och vilka omsorgspersoner som på sikt finns närvarande i barnets liv. Ett barns förlust av en nära anhörig kan få stora konsekvenser för det enskilda barnet.

10 Ett fungerande ersättningssystem

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget i avsnitt 10 om att brottsoffer måste ges stöd och tydlig information om möjligheten till ersättning.

En förutsättning för att, i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen, göra sin röst hörd, är att det enskilda barnet först får tillräcklig, anpassad och adekvat information som skapar förutsättningar att vara delaktig. Precis som beskrivs i betänkandet kan ersättning ges genom olika system såsom skadestånd, försäkring och brottsskadeersättning. Många brottsoffer är idag missnöjda med den information som Polismyndigheten ger utifrån ett system som i sig inte är helt lätt att förstå.⁸

Barnombudsmannen välkomnar också att Brottsoffermyndigheten får i uppdrag av regeringen att se över sin information om ersättning vid brott och att utveckla en ersättningsguide. I sammanhanget vill Barnombudsmannen särskilt lyfta vikten av att det behöver finnas anpassad information till barn och barnets vårdnadshavare.

Föredragande i ärendet har varit utredare Elin Fischer och utredare Camilla Rönnerberg. I den slutliga handläggningen av ärendet har även t.f. avdelningschef Tove Björnheden deltagit.

Elisabeth Dahlin
Barnombudsman

⁸ s. 302 i betänkandet